

تورک یوردی

تورک ادبیاقلری مرکزی هیئتی طرفندره نشر اولنور.

جلد ۲

تموز ۱۳۴۱

نومرو ۱۰

بر آيلو نريات

کتابلر

مؤلفی : دوكتور رضا نور بك - ايكنجى جلد ، صحيفه ۳۷۷ .

تورك تاريخى . — دوكتور رضا نور بكك لشرينه همت بويوردقلى تورك تاريخنك يوكره چيقان ايكنجى جلدن ده لايى اولدىنى اهميت وجديتله مطالعه ايتدم . بوجلدده برنجيسى كې كوزلجه طبع ايدلش ، خريطه لر و رسملرله ده بزه نمشدر .
ايكنجى جلد توپا ، وهى سى يه نى ، ووهوآن ، يوشى ، چوجن لردن باشلايور ، بر فصلده تفصيل اولتيور . شو سايدىغمز ملتز حقنده كى معلوماغز چين منبعلرندن كلديكى وهربرده بوسورتله قيد ايدلديكى ايچون بوتلر حقنده مطالعه بيان ايديله من ، يالكز مثلا چوجن لر ، سى يه نى لر « تاتار » ديه آكيليرلر . بوتاتار كله سى ايسه توركجه ده يابانجى ، ديل بيلمزدىك اولديغنه كوره بوتلر كى فصل تاتارا اولدقلىنى ، يعنى زمانغز تاتارلرى كې توركجه نى اوكره نوب تورك جامعده سته كيرنلردىنى ، يوقسه ديشاريدده قالانلردىنى اولدقلىنى كسديروب آتقى قولاي دكلدر . « چينييات » ك ترقيسى ايله بوكې مشكلركده حل اولنه جنى بگله نيله بيلير .

محترم مؤلف آدلرني يوقاريدده سايدىغمز ملتلك تاريخنى ۳۸ صحيفه ده اجمال ايتدكدن سوكره كندى تعييرلرنجه چنكيزلر و بزم قبولزه كوره موغول ايمپراطورلغنه كليورلر . رضا نور بك افندى بو بحثه شويله جه كيرسيورلر : « بو ايمپراطورلغنه شمدى يه قدر « تورك - موغول ايمپراطورلنى » ، « موغول ايمپراطورلنى » آدلرينك ويرلسى عادت اولمشدر . صوك زمانده بزه موغوللرى تورك قادروستدن چيقارمق ايچين بويوك غيرتلر كوسترلمكده در . نه دله بو خصوصده فضله حساسيت موجوددر . عجباً بوجريان ، موغولارك سيالرينك چينيلره بكزر اولماستدن ، آوروپايلارك موغوللرى ضمنى اوله رق آشاغى بر عرق تلق ايدر كې اولمالرندن ، ياخود چنكيز خانك ظالم اولدىنى روايتلريله عرب و آوروپا كتابلرينك دوله بريله يفتدىنى ايلرى كلشدر ؟ .. بيلميورم بومشله نى حل ايتمه دن بو بحثه كيرمك مناسب اوليه جقدر . بو بحث هنوز علما ياپيله مشدر ، باييلان يالكز برادعادر . مسئله ، ظنمجه ، حل اولنه ميه جق برحاله دكلدر . حل ايسه بو خصوصده له وعليه ده سويلنه بيله جق دليللرى طويلاق و اوغلرى مناقشه ايتكدن عبارندر . بوراده بوتلرى طويلايورم . ظنمجه شونلر اوله كر كدر :

آ — تورك وموغولك آيرى اولديغنه دليللر :

۱ — موغوللر توركدن آيرى برعرقدر .

۲ — سيارلى بزه بگزده من .

۳ — ديللرى توركجه دن آيرى در .

۴ — بودولتى موغول ملتى تشكيل ايتشددر .

۵ — ابوالغازى بهادر خانك شجره تورك آندمه كي اثرنده كي « اوغودان قاآنه بر آدامك كلوب چنكي ز خانى رؤياسنده كوردىكنى ، اوغودايه ، سوبله ، مسلمانلرى اولديرسين ديدىكنى سويلديكى وقت اوغودايك بو آدامه موغولجه بيلوب بيلمديكنى سوردىنى موغولجه بيلمديكنى اوكره نجه بابام موغولجه دن باشقه ديل بيلمزدى . سن يالان سويليورسين ديدىكى روايتى . »

« تورك وموغولك بر اولديغنه دليللر . »

بوى اقتباس ايتمه جكم ، چونكه اونلرى موغوللارك تورك اولدقلرىنى رد ايله حكمدن دوشوره جكم صانيورم .

رضا نور بك افندى « صوك زمانده بزده موغوللرى تورك قادروسندن چيقارمق ايچين بويوك غيرتلر كوسترلمكده در » ديورلر . بن اداخانك ، با خصوص بويوك غيرتلر صرف ايدلديكنك فرقنده دكلم . بالعكس چنكيك ، آقصاق تيمورك تورك قهرمانى اولديغنه بزى اقتناع ايچون چاليشلديغنى ، حتى قسماً موققده اولنديغنى پك اى بيلورم . مسئله علمى اولماسيدى اصلاً قاريشماز ايدم ، فقط بيم علمى فناعتم اودعالرك تاميله عكسنددر .

موغول لهدارلرى : « موغوللر آيرى برعرق دكل توران نسلنددر . بوكا اعتراض ايدلمشدر . تورك اوروقلرندن بريدرلر . » ديورلر .

اكر « عرق » كلهسى بربرينه بگزده ين انسان كومه لرينه دلالت ايدبيورسه ، اوزاقلره كيمه يه حاجت يوق ، عصرلردن برى هر تورلو اختلاطدن اوزاق قالان آناطولى ده بكاموغول تپينه بگزور اون بيك كشى كوسترسونلر درعقب كندىك موغول اولديغنى قبول ايدرم . بوتون اتنوگرافى كتابلرى موغولى قيصة بويو ، اسمر ، چينلى كى چكيك كوزلى ، آلماجق كيكلارى فيرلاق ، كوسه ديه تعريف ايدبيور .

هايدى استانبول خلقنى بلكه برتصاليه اوغرامش دى به شاذ طوته لم . آناطولى خلقى بو تعريفه اويارى ؟ دكل آناطولى ؟ آذربايجان ، توركان چولى وحتى كاشغر خلقى ده بويله دكلدر . حتى جنوبى روسيه ده قومان قپچاق بقيه سى اولان توركلرده سياهه بزدن آيريلاز . ايشن بو قدر آچيق ايكن توركله ، چينلى به بگزده ين موغولى برعرقدن صايغق نصل ممكن اولور ؟ آناطولىده ، بلكه آذربايجانده ، كاشغرده موغوله بگزده ين اون فرد واردر . بويله بر قاچ فرد ميليونلرى كچن برملتلك عرقى تعيينه اساس اولورى :

رضا نور بك افندى تورك و موغولك بر اولديغنه ايكنجى دليل اولهرق : « موغول عرق ديه آيرى بر عرق يوقدر . « موغولى عرق » تعبيرى اوروپاىك اسكى مؤفلرينك خطاسندن ميدانه كلسدر . « ديورلر . اويله ايسه لطفاً زمانمزدده ياشايان مانجولرك ، ملونكفوزلرك ، قالموقلرك هانكى عرقه منسوب بولندقلرينى تعيين بوورسونلر .

عترم مؤلفك اوچنجى دليللرى : « چنكيز خان قدر تاريخده موغول آدى كورولمە مشدر : بناءً عليه موغوللار تورك اوروقلرندن اهميتسىز بر اوروق اولديغندن آدلرى تاريخ صحنه سنده آنجى چنكيز خانك سايه سنده كورولمشدر . اووقته قادار دائما تورك اوروقلرينك تشكيل ايتدكلرى دولتدرده اولنرك اميرى آلتندە چالشمشدر . بوسفر ايسه توركلارى بر توغ اطرافنده طوللامق ، اولنرە باش اولمق اووقته قدير آدى سانى اوليان موغوللارە دوشمشدر . ابتدا مساعده لريله اوراق بر ذهولى تصحيح ايدهيم . واقعاً موغوللار تاريخچه بك كچ صحنه يه چيغمشدر ، فقط ميلادك اون ايكنجى عصرنده دكل ، طوقوزنجيسنده كورولمشدر . [۱] فقط بر ملكك تاريخده آدى كورولمەسى ، موجوديتندن خبر آلتنه مامسى اونك خدمتندە بولندينى بويوك و تاريخى بر ملته قرابته دليل اتخاڭى دوغرى ميدر ؟ مثلاً بشنجى عصر دن برى غربى آسياده ايچمزدە ياشامش برچوق اهميتسىز ملتلرك عرقزه نسبتى جائز اولورى ؟ بونلر فصل بزم رعيه من ايديسلر ، موغوللردە بلكەده اويله اولمشدر ، ايسته اوقدر .

موغوللرك توركلره عرقاً مناسبتدار اولدقلرينى بو صورته اكلتدقدن صوكرا سانلرينه ككلم .

برجاعتك بر ملته انتسابك اك مهم واسطهسى لساندر . ايكى آيرى ملكك لسانلرى بر برينه ياقين اولورسه اولملر بر زمرة اقوام تشكيل ايدرلر . جرمن ، لاتين ، اسلاو ، ايران ، هند قوملرى (هندو - آوروپاى) اقوامى تشكيل ايتمشدر . بونلرك لسانلرينك اساسى ردر : اسماء عدد ، ابتدائى كلمه لر مشتركدر ، لسانلرينك صرف ونحوى بر برينه مشاهددر . عجباً موغوللرله توركلر آراسنده هنديلرله انگيزلر آراسنده اولدينى قدر اوزاق بر قرابت يوقى در ؟ موغولجه ايله توركجه يى قارشى رسةق نه اسماء عددده ونهده اساس كلمه لرده هيچ بر مشاهيت كورمه يز . بناءً عليه بوايكى قوم آراسنده اوزاقدن اولسون ديبلجه بر قرابت امارهسى الده ايده ميورز .

دوردنجى دليل : « تورك شجره سنه ، ماصالرينه كوره موغول توركك اوغوللرندندر . اوغوز خان ده موغول خان اولادندندر . اوغوز خانك توركلكى ايسه هر شهبه دن عاريدر . الخ . »

بو دليل تماميله ساخته وثيقه لره استناد ايدر . تورك لسانياتى وعنعنهسى توركك بى آدم ، نوح و يافثك اوغلى اولديغنى قبول ايتديكى كېي تاتارى و موغولى ده كنديسنه قارداش دكل خصم بيله ايتمز . چنكيز شانسىز ، تاريخسىز بر ملكك ، موغوللرك باشنه كچمىش ،

طالعك بر جلوه سی اثری اوله رق شمال تورک لرینه مسلط اولوب اولری کندی امپلرینک حصوله آلت ایدیغشدر . ایشته بوسبيله یازیسی و صریحی اولان اویغورلری کاتبلیکنده ، قوت و شجاعتلری مسلم بولان تورک و تاتارلری عسکرلیکنده قوللانمشدر . طیبی بوقدر ایچلی دیشلی اولدقدن صوکره موغوللر تورک حرشی ، عنعنه سنی ، وسائره سنی آملر ، تورک ایچنه قاریشوب کیتمشلر ، جسارت ایدمه مشلردر . بوجرانی کوسترن ، اوساخته کارلنی ایدن ، تیمورک ظفرلرینی یازان شرف الدین یزدی در . ایشته آوروپا مورخلرینه و دولایسینه ذات والالرینه ده تورک تاریخنده مأخذ اولان ابوالغازی ده بوشرف الدین آلدائمش ، یاخود بوساخته کارلنی منفعتنه موافق بولمش شجره تورکه نقل ایلشدر . شرف الدین یزدی بوساخته لکنک تورکلر طرفندن تکذیبی قورقوسيله درکه تورکله موغولی دکل ، تاتار یعنی تورکه بابانجی ایله موغولی قرداش یامشدر .

موغوللارک تورکدن اولدقلرینه دائر اولان دیگر دلیللر ایچون بر شی دیمه جکم . موغوللارک تورک اولدقلری حفته کی دورت دلیلک تمامیه حق اولدیفته قناعتله برابر چنکیز واحفادینک تورک اردولری سایه سنده جهانگیرانه بر دولت تشکیلندن صوکره غربی آسیاده تورکله حتی بونلرک سالک اولدقلری اسلامیه تمیل ایتدکلرینی و بویله بر فورطنه کی کلوب کچدکلرینی قبول ایدیورم . فقط خوارزمده ، ماورای النهرده ، ایرانده ، عراقده مدنیت و انسانیت هیچ ده یاقیشمایان وحشتلرینک ، تخریبکارلرینک بوئون مشولیتنی تمامیه موغول جنسندن اولان باش قوماندانلرینه ، بوغاترلرینه (یاترلرینه) ، تومان باشلرینه ، داروغه لرینه وسائره سنه براقیور .

لهئون قاهون وسائرهنک چنکیزه ایچون تورک وحدتنه خادم اولشدر دیمه لر قوری لافدر . چنکیز بر جهانگیردر ، هر جهانگیر کی اوده بر قوزمو بولیتدر . امکه نائل اولق ایچون تورک کی بر صاواش عنصرینی اداره سی آلتنه آلمشدر . و بواشده موفق اولق ایچون دنیانک اک زنکین بر مملکتی اولان چینیه حکمی آلتنه آلمشدر . اکر مقصدی تورک وحدتی اولسه ایدی چینیه کیدرمیدی ؟ کیم نه دیرسه دیسون بن نه چنکیز خانک جهانگیرلکندن بر شرف ایسترم ، نه ده جنایتلرندن مشولیت ! وطن ایدیورم که نتیجه ده برکشورز . اکر اویله ایه تمامیه موغول مؤسسه سی اولان قورولتانی ، ارکنه قون قورتولش بایرامنی ، قریم خانلرینک ولی عهدلرینه ویریلن قالغایلق عنوانیه ده صاحب لرینه ویرم .

اثرده چنکیزک حرکاتی کوزل تصویر ایدمش ، بوندن هرکس مستفید اوله بیلر . مساعده بویریلرسه یتشنجی صحیفه ده کی اوقاق برذهولی تصحیح ایدم . اوراده سلطان محمدک شیخ محمد الدین بغدادی بی بوغدر دیننی یازیور و تورکان خانونک مناسبت غیر مشروعه سنی موضوع بحث ایدیورسکز . تورکان خانونک اوتاریغده سکسان یاشنی متجاوز اولدیقی نظراعتباره آیرسه ق بونک دوغرو اولدیقنی بالبداهه آکلارز . بومشله خوارز مشاهان

تاریخنگ منبعلرنده و مثلاً نسوی ده ، جهانکشای جوینی ده یوقدر . بوروایت موغوللر طرفندن میدانه چیقارلمش و اولنرک طرفدارى اولان رشیدالدین طرفندن اختراع ایدلمشدر .

یتش برنجی صحیفه ده جلالالدین منکوبرتی نك آناسیچون قوللاندیفکیز تعبیری هیچ برتاریخده کورمدم . بوقادینک عصمتنه ، علویتنه اک بویوک برهان منسوب اولدینی قیچاقلیلرک ییللرجه موغوللارہ مقاومت کوسترمه لری ، اولردن نفرت ایتمه لریدر . هله شبهه سزسکسان یاشنده اولان تورکان خاتون نیزیه ایتمیشکزه تعجب ایتمه دم دیسه م یالان سویله مش اولورم .

شمال تورکاری ، برازده حقی اوله رق جنکیز واوزون مدت کندیلرینه خالق ایدن طورونلرخی کوکله چیقاره ییلرلر . فقط ماورالنهرده ، ایرانده ، بالخاصه عراقده مدینته ووردقلری ضربه یی کیم انکار ایده ییلرلر ؟ سوکره ، عزیزم ، بزم ده ، بزغرب تورکاری نك ده بویله عالمشمول حادثه لر چیقاران جنکیزیلرله کوره جک برحسابمز اولدیفنی اونوقت جائزی ؟

بزغرب تورکاری بیراس ایمراطوری دیویونه یسه ملاز کرده ضربه ایندیردکن سوکره ایزنیقه قدر کلش قسطنطینییه کوز دیکمش ایدک . بو عزیزم سزک تعبیری کزجه خاچیلر یعنی اهل صلیب مانع اولدی . اوبادریه آتدقن سوکره موغوللر آناتولییه مسلط اولدیلر ، معظم برتورک ایمراطورلخنک یقیلوب پارچالانماسنه ، خرابیسنه ، ایکی عصر قدر بلنی دوشورولتاماسنه سبب اولدیلر .

همنه ایسه ۲۹۳ نجی صحیفه یه قدر جنکیزیلر لطیف براسلوب ایله پک کوزل خلاصه ایدلمشدر . بوندن سوکره صیره تیموریلره کلیور .

* *

کلم آقصاق تیموره :

بوطوپال جهانگیرده تورکلشن ، مسلمانلاشان بر موغول ایکن بونی تصریح ایتمیور ، ضمناً سویلیورسکیز . باباسنک آدی برمدت دوام ایدن عاده کوره موغولجه در . جنکیز صویندن اولان آناسی ایسه « تکین خاتون » دییه تورک آدینی طاقینمشدر . کوره کن (کورکان) داماد دیمک اولوب تیمور ، سلطنته بر شکل مشروعییت ویرمک ایچون جنکیزیلره داماد اولدقن سوکره بو عنوانی آلمشدر . بوطوپال جهانگیری (ص ۴۹۵) اورخون کتابه سنده فوریقانلره نسبت ایتمکده لفظی مشابهتدن باشقه برمناسبت کوره میورم . تیمورک اصلنی موغول دیمکله کندیسنی تورک جامعه سندن چیقارمیورم . جنکیزدن برعصره سوکره غربه کلن بوقدر موغوللر تورکلشدیکی کبی یرلاسلرده تورکلشمشلردر . شو صورتله هندستانده با بر شاهک تشکیل ایندیکی ایمراطورلنی آوروپالیلرکی موغول دکل ، حقیله تورک صایارم . تیمورک حری اولان « تورکان » ده موغوللاردندر . فقط بونلر آرتق اصللرخی اونوتمش موغوللاردندر . فقط ذات عالیلرینکده قید ایندکلی کبی « قازغان قتل اولندقن سوکره بارلاسلرله جلایلرلر بوتون اومودلرخی تیموره باغلادیلر » یعنی ملی غیرتلی کودمکدن واز کجه مدیلر . تیمورلنک

موفقیتنی حاضرلایانلر برلاس وجلايرلر ، مير سيد شريف ايله عالمر ونقشيلر اولدینی پك كوزل ايضاح اولنيور . (ص ۳۰۵) دهکی شو سطرلر له تون قاهوندن مقتبس اولغه برابر پك دوغريدن : « ... او عصرلرده آسيا و آوروپا عینی حالده ایدی . هرايکی طوپراقدهده انسانلر ، اخلاقلر ، سياستلر هپ عینی شیدی . ۱۶ نجی عصردن سوکره درک آوروپا مدنیتده ایلریله يهرک باشقه لاشمش ، آسیا بالعکس کريله مشدر . بوضورتله آراده کی بوکونکی بوپوك فرق حاصل اولمشدر . »

عجبا نهدن ؟ ايشته صانیورم که بوکونه قدر شرق شوتدنیسنک سببی سويلمشدر . تیمورک موفق اولق ایچون هر واسطه دن استفاده ایتک آرزوسنده بولماسی ، سیاست ، معذور کوره بیلیرم . فقط اوکا مسند اولان سيد شريفلرک ، سعدالدینلرک تدریساتی شرحلره ، حاشیهلره بوغماسی ، بوضورتله تدریساتده مقصدک غیب اولماسی ، تیمور احفادنن حسین باقرانک وزیر علی شیر نوائی نک ، فاتحک العالم واحسانلریله مال قارونه مالک اولان ملاجامینک نحو تدریسی آکلامق سزین ییللره چیقارماسی ، هله بوزلرجه صحیفه دن عبارت بولنان « نفحات الانس » ادبی کتابنده - طوپراغک اکیلعه دن براقیلعه سی الک بوپوك کتاه صایان برتک صوفی دن باشقه - خلق دنیادن و مافیادن صوغوتیه چالیشماسی و حتی موفق اولماسی ، اسلام علمنک ، اسلام بروتک افلاسنه وشو درکیه دوشمسته سبب اولمشدر .

تیمورک تاریخی دقتله اوقونورسه کندیسنده مقصدسز بر سرسریلکدن باشقه برشی کوریلعه من . ايشته از جمله ایکی دفعه آنادولی به کله سنی نصل ایضاح ایتلهی . برنجی کلپشنده سیواسی یاقدی ، ییقدی ، کیتدی . ایکنجیسنده ییلدیرم بایزیدی بوزدقن ، اسپرونهايت اتخاره مجبور ایلکدن - بایزیدک اتخاری حقنده کی دارالفنون مجموعه سنک ایکنجی سنه سنک برنجی نومروسنده کی مقاله یی رضا نوربک افندی کورمشلر . - سوکرا ايشته رضا نوربک افندی (ص ۳۱۹) شویله یازیورلر : « بوظفراوزرینه آقصاب تیمور آنادولونک هر طرفنه مفرزه لر کوندروب یاغما ایتدیردی . » زوالی خلقدن نه ایستیوردی ؛ بایزیدی طوتدی ، آنادولی یی نهدن ایمپراطورلغه قاتمادی ، غریبه ملی بر تورک برلکی حاصل اولمشکن بوخیراتی نهدن ییقدی ؟ اوتاریخده بیزانسیک آلیماسی ، روم ایلی فتوحاتنک تاملا نماسی ، مظفر تورک بایراغنک بلغراد و سرای اوکلرنده دالغانماسی ایشدن دکلدی . ايشته تیمورلشکک بوسرسری حرکتلری ، مقصدسز ظفرلری غرب تورکلکنه چنکیزیلرکی برنجی اولق اوزره ایکنجی و بوپوك بر ضربه اولمشدر .

بم تاریخدن آکلايه بیلدیکم حقیقت شودر : بوايکی موغول جهانگیری معصوره لر ییقمشلر ، میلیونلرجه انسان قیرمشلر فقط بوویردکاری زیانی تلافی ایده بیله جک ترقیاتی وجوده کتیره مه مشلردر . واقعا بغدادی یاقوب بیقان هولاکو ، مراغه یی اعمارایتمش ، قوبلای ، چینی معصور ایلمش ، اولوغ بک هیئتک ترقیسنه چالشمش . عجبا بوتون شو حسنات تیمورک انسان وجوددن دیوارلر اوردورمه ، انسان قافالردن مناره لر یادرمه کی ، کندیسنه مناسب برآد بوله مدینم ، جنائی حرکتلری اورتی بیلیری ؟

بوايكي جهانكورك حفيدى اولان ظهيرالدين بابرده كتابنده «كله منار» لر ياپديغنى كمال غرور ايله قيد ايلر .

ايشته اورتهده مثبت شو حاللر وار ايكن ، شو جنسلرى . عرقلرى ، ديللرى آيرى ايكي جهانكورك حركلرندن كندى نفسم ، ملت ايجون هيچ بر حصه ايسته مم . بونلرك خدمتلرنده بولنان توركلركده امكلرينه آجيرم . فقط بونلرك طورونلرى عصردن برى بالخاصه شمالده بزه قارشمش ، توركلشمش اولدقلرندن بونلرى اوصورتله قرداش بيليرم .

بوايكنجى جلدك صوك بعثى اويغور دولتى تشكىل ايدىيور . مؤلف محترم بوراده اويغورلرك ميلاددن بر عصر اولده باشلايان اويغور تاريخى موغول استيلاسته قدر كتيوريورلر . نهايته اويغور ادبياته دائرده تفصيلات ويريورلر .

سوزه نهايت ويره دن اول موغولاق - توركلك ، چنكيز و تيمور حقنده رضا نور بك افندى ايله آراسنده اختلاف نظر اولقله برابر كتابلرينى ، بالخاصه خلقه مخصوص بريچك بر اثر اولقى اعتباريله تقديرلره لايىق كورور ، مطالعه سنى جله يه توصيه يي كندى بورچ بيليرم .

عيب عامم

معارف دىالنى مجموعه سى ، سالى ۲ ، مائس . — معارف وكالتى طرفندن نشر ايدىلن

بوچوق قيمتدار مجموعه نك ايكنجى مائس نسخه سى برچوق فائده لى مندرجاتله چيقدى . راپورلر قسمنده ، پروفيسور جوق دوئى نك ايكنجى و صوك راپوريله مفتش ذكى مسعود بكك وار شووا اورته تدريسات قونفره سنه عائد واپورى موجوددر .

جون دوئى بوراپورنده ، مختلف تدقيقلى نتيجه سنندن حاصل ايتدىكى بعض فكرلرينى سرد ايدىيور كه بو فكرلردن برنجيسى «توركيه نك اجتماعى غايه لرينه خدمت ايده جك بر معارف يلاقى ترتيب و تطبيق اتمك ايجون مستقبل ۸-۱۲ سنه ظرفنده وجوده كتيويله جك تربىوى فعاليتلارك اساسلى چيز كيلرلى كوستره جك عمومى بر پروگرامه احتياج» اولديغى در .

بو پروگرامك احتوا ايده جكى مواد ايله پروگرامى حاضرليه جق قوميسيونلر حقنده عمومى صورتده فكرينى سويله ين پروفيسور ، معارف وكالتى تشكىلاتنده وجنودينه حس ايدىلن مؤسسهلرى صاييور و صوكرا صيراسيله معلملرك يتشديريله سى و ترفيهى ، مكتب سيسته سى ، صحت و حفظ الصحه ، مكتب انضباطى نه عائد تجربه لرينه و مشاهده لرينه مستند توصيه لرده بولنيور . راپورلر قسمنده مفتش ذكى مسعود بكك «وار شووا» اورتا تدريسات قونفره سنه عائد راپورى ده بوتون معلملرك علاقه ايله اوقويا جقلرى بر موضوعده در .

ترجه لر قسمنده كچن نسخه دن مابعد اولان «تربىوى تهستلر» ك صوك قسمى موجوددر .